

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ר ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת גחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושש

פנחס (תשכ"ז) כ"ה י' - י"ג חשבוע אין עלון הדרכה

א. הנני נותן לו את בריתי שלום.

ר' יוסף אלבו ספר העיקרים ד' נ"א.
ולפי דעת החולקים על רבנו ג'ל ואומרים כי פנחס איננו אליהו, יהיה
השלום המיועד אל פנחס בוקד אל שלום מנוחת הנפש בעולם הבא... ויורה על
זה מה שזכר הכתוב בענין הרשעים (ישעיה נ"ז) "אין שלום אמר אלוקים
לרשעים" - ואין חיי הרשעים בעולם הזה בערי השלום והשקט יותר מן
הצדיקים! אבל ירמוז אל שלום הנפש בלי ספק בעולם הרוחני שאין בו הפך
(= שאין בו התרועעות בין גוהדים ולא יגבר אחד היסודות ההפכיים על האחר)
ועליו נאמר (תהלים קי"ט) "שלום רב לאוהבי תורתך".

אברבנאל: ולפי שהיו רבים שבני ישראל אומרים, שהיה פנחס בסכנה עצומה עם בני
שבעון וקרובי זמרי, שיעמדו עליו ויהרגוהו ויצטרך פנחס מסעם זה לבקש
אנשים שילכו סביבו לשמרו מאויביו, צוה ה' למשה, שיאמר לכל אדם ויפרסם
בחוץ בני ישראל, שה' ית' נותן לפנחס את בריתו שלום ולא יירא בקום
עליו טרפים, כי מי ערב את לבו לגשת אליו להשחיתו בחיות ברית ה' סביבו
לחלצו?

העמק דבר: בשכר שהצוה כעסו וחמתו של הקב"ה נרכו במדת השלום שלא יקפיד ולא ירגיז,
ובשליל כי טבע המעשה שעשה פנחס להרג נפש בידו היה נותן להשאיר בלב
הרגש עז גם אחר כך, אבל באשר היה לשם שמים, משום הכא באה הברכה, שיהא
תמיד בנחת ובמדת השלום ולא יהא זה ענין לפוקת הלב. (והשוה דבריו לדברים
י"ג י"ח ו"ה ונתן לך רחמים: דמקשה עיר הנוחת בורם שלש רעות בישראל:
האחת שהתורג נפש נעשה אכזר בטבעו... ואם נהרג עיר שלמה בעל כרחו
עלינו להוביל אנשים הנים להרוג ולהיות אכזרים... ועל זה הבטיח הכתוב
שאם תפסק בזה בלי שום הנאה מביזה ישוב ה' מחרון אפו "ונתן לך רחמים" -
מדת רחמים!).

1. מה פירוש המושג שלום לפי כל אחת מן הדעות הנ"ל?
2. מה הדמיון בין ענינו לענין עיר הנוחת לדעת בעל "העמק דבר"?
3. מהי חולשת פרוש אברבנאל?

ב. י"ג נהיתה לו ולזרעו אחרינו ברית כהונת עולם תחת אשר קנא לאלוהיו ויכפר על
בני ישראל.

ירושלמי סנהדרין פ"ט הלכה ז': הבעל ארמית - קנאין פוגעין בו
מני: שלא ברצון חכמים. ופנחס שלא ברצון חכמים?
אמר ר' יודה בן פזי: "בקשו לגדותו - אלמלא קפצה רוח הקדש ואמרה: "והיתה
לו ולזרעו אחרינו ברית כהונת עולם תחת אשר קנא לאלוהיו".

למאמר חז"ל זה סעיר בעל תורה תמימה:
כמה עמלו המפרשים לפרש דרשה זו, אבל באמת יש לפרש בדרך פשוטה, דאמר
בזה: "חני: שלא ברצון חכמים" כלומר: הא דקנאים פוגעים בבעל ארמית
אין רוח חכמים נוחה מזה. והסברא בזה יש לומר, וכיון דצריך לעשות
זה ברוח קנאה אמיתית לכבוד ה', אם כן אי אפשר לתת רשות לכל אדם שיהיה
רשאי לפגוע באיש כזה, כי מי יודע אולי הוא עושה זאת באיזו פניה
צדדית ואומר, כי עושה ברוח קנאת ה', ובין כה הוא הורג נפש, שאינו
מחויב מיתה מצד הדין ממש... ופריך (= ומקשה על הנאמר לפני כן): וכי
פנחס עשה מעשה שהוא לא ברצון חכמים? ומשיב: אמנם כן כי באמת בקשו
לגדותו על מה שעשה אלמלא קפצה רוח הקדש ואמרה: "והיתה לו ברית כהונת
עולם תחת אשר קנא לאלוהיו" ואם כן העידה רוח הקדש, כי היה קנאי
ממש ופטריוהו.

1. בעל תורה תמימה אומר, שעמלו המפרשים לפרש דרשה זו, הסבר -
מה הקשי שבדרשה זו?
2. הסבר, במאמר חז"ל דלעיל, מי הם אלה שבקשו ל דותו?
3. הסבר, לפי דברי בעל תורה תמימה את המושג קנאי ממש,
מה הוא הסוב ומה הוא המסוכן - לפי דבריהם אלה - במדת
הקנאות?

ג. השנה לדברי הירושלמי עם פרוש בעל תורה המיטה הנאמרים בשאלה א את דברי הרב קוק זצ"ל בפרושו עולת ראיה על סדר התפלה, לברכת "ולמלשינים אל תהי תקוה":

נאמר (בברכות כ"ה): "אמר להם רבן גמליאל לחכמים: כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת המינים? עמו שמאל הקטן ותקנה".

כל הברכות של התפלה שהן מלאות חסד ואהבה, ראוי לתקנן כל חכם הראוי למעלה רוממה כזאת, לערוך תפלות קבועות לגוי קדוש ועם חכם ונבון. אבל ברכה זו של התפלה, שנחנכה אצורים דברים של שנאה ומשסמה, והאדם באשר הוא אדם אי אפשר כלל שלא תמצא בקרבנו איזו שנאה טבעית לאויבי נפשו ורווחי עמו, צריכה היא לבוא דוקא ממי שכלו מהור וקדוש לה, שתכונת השנאה הטבעית אין בלבנו כלל, ורק מפני שע"י תקלתם של הרשעים המכשילים מחוסרת ההתגלות של התכלית הכללית, יעתר אל ה' להדוף אותם. אבל אם ישאר בלבנו איזה רגש כל דהו של שנאה מפני ההתנגדות הטבעית, אף שהיא קדש לה' בהתחלתה, מ"מ תגבר בלב להיות גם כן לשנאה טבעית חוץ מסורת הכונה האמתית. על כן עמד שמאל הקטן ותקנה, ורק הוא באמת ראוי לה, כי הוא אשר דרש תמיד (משלי כ"ד) "בנפל אויבך אל תשמח" (פרקי אבות ד' י"ט: שמאל הקטן אומר: בנפול אויבך אל תשמח ובבשלול אל יגל לבך). ורק הוא אשר חסיר מלבנו כל רגש שנאה גם לשונאי נפשו, וחוא כשיתעורר לתקן ברכה למינים, לא תמצא בה כי אם רגשת לב מהור לתכלית חסד האמתי הכללי.

1. מה הוא הרעיון המשותף בדברים שנאמרו על פנחס המקנא קנאת ה' בשאלה א ובדברי הרב קוק על מי שראוי לחבר ברכת "למלשינים אל תהי תקוה"?

2. הסבר את המושג "שנאה טבעית" שבדברי הרב קוק המנוגד למושג "קנאה אמתית" שבדברי בעל תורה המיטה.

3. הסבר את הדברים המסופנים בקו מתוך ברי הרב.

תשובות יש לשלוח לבחמה ליבוביץ, ירושלים קרית-משה

פ. פרלמן

שאלות למעמדי המקרא לפרשת בלק

א) בפרשתנו רבו לשונות האמירה. משתתפות בשיחות נפשות רבות וביניהן שליחי בלק, מלאך ה' והאתן, אך הדמויות המרכזיות הן בלעם ובלק. בכל אמירה נשים לב לחלוקה בין פתיחת האמירה ובין "הנאום", כאשר האמירה בדרך כלל אינה מתחלקת בין שני החלקים האלה, אלא אחרי חלקו הראשון של 'הנאום' כדוגמה ישמש הפסוק הבא:

במדבר כ"ג כ"ה ויאמר בלק אל-בלעם גם-קב לא תקבנו
גם-ברך לא תברכנו

הסבר את דרך פיסוקו של הפסוק.

ב) כ"ג ה' וישם ה' דבר בפי בלעם ויאמר שוב אל-בלק וכה תדבר
(1) מדוע לא הוטעמה התיבה "ויאמר" באתנחתא?

(2) מדוע לא הוטעמה התיבה "ויאמר" בזקף?

ג) השווה את שני הפסוקים הבאים:

כ"ג ג' ויאמר בלעם לבלק התיצב על-עלתך ואלכה אולי יקרה ה' לקראתי...
כ"ג ט"ו ויאמר אל-בלק התיצב כה על-עלתך ואנכי אקרה כה.

נראה שפסוק ט"ו הוא קיצורו של פסוק ג'. האם הפיסוק הוא זיחה או שונה. הוכח את תשובתך בעזרת כללי פיסוק הסעמים.